

22367

BESZÉLŐ KÉPEK

SZABADMŰVELŐDÉST•VETÍTETTKÉPES•ELŐADÁSOK

A.(centenáris) sorozat

2.szám.

A

magyarság vezetői

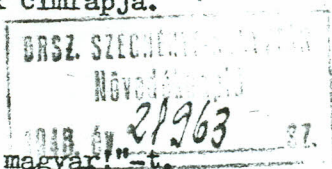
1848/49-ben

KIADJA

A VALLÁS-ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM

BUDAPEST, 1948.

1. A reformkor Széchenyi je.
2. Széchenyi alkotásaival.
3. A Lánchíd.
4. Kossuth Lajos.
5. A Pesti Hírlap első számának címlapja.
6. Az első pesti selyemgyár.
7. Eötvös József.
8. Petőfi Sándor.
9. Táncsics Mihály.
10. Petőfi elszavalja a "Talpra magyar!"-t.
11. Táncsics kiszabadítása a börtönből.
12. Az első független magyar kormány.
13. Battyány Lajos miniszterelnök.
14. Mészáros Lázár honvédelmi miniszter.
15. Széchenyi a Lánchíd előtt.
16. A döblingi elmeegógyintézet.
17. Deák Ferenc igazságügyminiszter.
18. Eötvös József, a közoktatás újjászervezője.
19. Klauzál Gábor ipar- és földmívelésügyi miniszter.
20. Szemere Bertalan belügyminiszter.
21. A kormány bemutatkozása.
22. A "Március Tizenötödike" címlapja.
23. Kossuth beszéde a honvédség megszervezéséért.
24. Kossuth ceglédi beszéde.
25. Pázmány Dénes, frankfurti követünk.
26. Lónyay Menyhért államtitkár.
27. Nyáry Pál, Pest megye alispánja.
28. Madarász László, Kossuth legodaadóbb hive.
29. Perozel Mór.
30. Kossuth a tábornoki karral.
31. A Kossuth-főveg súlyosabb a császári koronánál.
32. Horváth Mihály közoktatásügyi miniszter.
33. Csányi László közlekedésügyi miniszter.
34. Batthyány Kázmér külügyminiszter.
35. Teleki László párizsi magyar követ.
36. Pulszky Ferenc londoni magyar követ.
37. Andrássy Gyula konstantinápolyi magyar követ.
38. Vasváry Pál, a radikális ifjuság vezéralakja.
39. Perényi Zsigmond, a felsőház elnöke.
40. Batthyány Lajos kivégzése.

Felelős kiadó: dr. Szathmáry Lajos.

A XIX. század első évtizedeiben temetői csendesség borult Európa legnagyobb részére. A francia forradalom és a napoleoni háborúk után a régi rendszer ülte diadalát. A orosz király, az orosz cár és az osztrák császár a Szent- szövetség kötelékében tettek fogadalmat, hogy a nehezen helyreállított "rendet" megőrzik, azaz meggátolják a haladás és a szabadság gondolatának érvényesülését. A szabad politikai fejlődés utáni vágy sokakban élt, azonban a reakció félelmetes szuronyerdeje elnyomta a szabadság- szerető egyének és népek hangját. A huszas években azonban az Angliában, Franciaországban és Belgiumban fejlődésnek induló gyaripar és a kapitalizmussal együtt élénkülő gazdasági vérkeringés lassan áttörte a reakció féltre őrzött bástyáit. Az élénk ütemű gazdasági fejlődést egyre gazdagodó polgárosztály tette lehetővé, mely tisztában volt azzal, hogy a tőkeképződéshez szükséges termelési és kereskedelmi szabadság nehezen képzelhető el politikai szabadságjogok nélkül. A szabadságeszme politikai hívei és a gazdasági szabadság hirdetői egymásra támasztották. Így indult harcba a haladás új, szabadságszerető liberális nemzedéke egy szebb és jobb világért.

Magyarországon is hosszú ideig tartott a dermedt, nyomasztó csend. A haladás gondolatának hirdetőit gondosan szemeltartotta a bécsi kormányzat. A jobbágság reménytelenül nyögött az elnyomás igája alatt. A gazdasági életet Bécs gyarmatosító politikája irányította. A háborúkban s az azokat követő inflációban elszegényedett

birtokososztály konokul ragaszkodott ősi feudális jogaihoz, hogy így legalább vagyonának roncsait megmenthesse. Azonban az európai liberalizmus fejlődésének útján Magyarország sem maradhatott le. A fejlett gyáriparral rendelkező nyugati országokban a földművelés fokozatosan visszafejlődött. A rohamosan szaporodó népesség ellátására szolgáló élelmet behozatallal kellett pótolni. Megerősödött az érdeklődés a keleteurópai, gabonatermő országok iránt. Innen akarták felvásárolni a szükséges gabonát s egyuttal piacot akartak teremteni ipari termékeik számára. A haladó szellemű magyar politikusok felismerték, hogy ha Magyarország nem akar véglegesen lemaradni az európai államok meginduló gyilkos versenyében, akkor korszerűsíteni kell gazdálkodási rendszerét és fejleszteni kell iparát. De észrevették azt is, hogy a modern fejlődéshez pénzre van szükség, tehát meg kell szervezni a tőkének az országba való beáramlását. Mivel pedig mindezek a reformok nem voltak elképzelhetők a régi politikai rendszerben, mely csak a birtokososztály érdekeit védelmezte és sem a jobbság tömegeire, sem a polgárságra nem volt tekintettel - a reformnemzedék politikusai elsőrendű feladatuknak tekintették ennek a régi rendszernek a lebontását, a politikai szabadságjogok szélesebb rétegekre való kiterjesztését, a gazdasági fejlődés szabadabbá tételét.

A szabad fejlődés kerékkötője a feudális nemesi birtokososztály volt. A körmönfont magyar jogrendszer törvénycikkek tömegével lehetővé tette, hogy a birtokos-

osztály mértéktelenül kihasználhassa jobbágyainak munkerejét. Ezzel nagyon megnehezült egy ésszerű és okszerű termelési rendszer kialakulása. A birtok fejlesztését, a beruházásokat viszont lehetetlenné tette az a körülmény, hogy nemesi birtokra a pénzemberek nem adtak kölcsönt. A magyar jogrend ugyanis minden eszközzel védte a nemesi birtok sértetlenségét és módot nyújtott anyagi természetű pörösködések évtizedekre való elnyújtására. A nemesi, rendi alkotmány lebontása tehát elsőrendű követelménye volt a haladás megindulásának.

A régi politikai rendszer a nemesi birtokososztályt védte s mégis: a magyar liberalizmus legelső, legkiválóbb harcosai éppen ebből az osztályból kerültek ki. Éppen az legnagyobb érdemük, hogy anyagi javaik segítségével szerzett műveltségükkel jól sáfárkodtak. Felismerték, hogy önző osztályérdekek figyelembevétele a nemzet egyetemét károsítja meg. Félre tudták tenni osztályönsüket és harcba indultak az emberi szabadság és egyenlőség gondolatáért, a jobbágy felszabadításáért, a gazdasági és politikai függetlenségért. A harmincas évek elején a nagy átalakulás vágya már komoly formákat öltött. Ekkorra már számos haladószelemű, gazdaságilag és politikailag képzett szakember nőtt fel a fiatal magyar nemesiség soraiban s a gazdasági fejlődés nyomán megindult a polgári osztály megerősödése is. A liberális Magyarország már csak indítójelre, vezetőre várt.

A sors a lassu fejlődésért, a hosszú várakozásért

bőségesen kárpótolta a magyarságot: európai mértékkel mérve is valóban nagy embert állított a magyar reformmozgalom élére.

1.kép. Széchenyi István, a "legnagyobb magyar" valóban méltó vezére volt hosszú ideig a magyar haladás gondolatának. Hatalmas munkáinak hosszú sorával /Hitel, Világ, Stádium stb./, kérlelhetetlen logikával bizonyította - s szava nem maradt pusztában kiáltó szó - hogy az elavult rendi alkotmány megakadályozza a korszerű magyar mezőgazdaság, hitelélet és iparosodás fejlődését. Felhívta a nemzet figyelmét a legsúlyosabb magyar hibákra és bűnökre s az erkölcs tekintélyére hivatkozva szólított fel minden magyart, különösen a maradi nemességet a legnagyobb véték, az önzés levetkezésére. Tiltakozott a nemzetre, földesurra és jobbágyra egyaránt káros robot és dézsma ellen. Hitet tett a nemzetiségek közti kölcsönös megértés mellett s hirdette, hogy a szakképzettség fontosabb a származás-nyujtotta előjogoknál.

Azonban nemcsak elméletben, könyvekben fejtette ki álláspontját. Mint a "nemzet legelső napszámosa" fá-

2.kép. radhatatlan, idegőrlő munkát végzett, hogy a magyar társadalommal, a nemességgel és polgársággal elsősorban, megkedveltesse a haladó világ szellemét. Jelentős összegű alapítvánnyal megvetette a Magyar Tudományos Akadémia alapját. Lóversenyek rendezésével és egy szaktársaság alakításával előmozdította a magyar állattenyésztés fejlesztését. Szívén viselte a magyar

folyami és balatoni hajózást, a hajóépítés ügyét. A mezőgazdaság munkáját hengermalom alapításával igyekezett megkönnyíteni. Az ipart vasöntőde, gépgyár és hajógyár alapításával mozdította elő.

3.kép. Legkedvesebb terve, a Budát Pesttel összekötő első állandó vashíd, a Lánchíd csak 1849-ben készült el teljesen. Azonban már a terv is alaposan megmozgatta a cselekvésre különben lassan hajlamos magyar közvéleményt. Széchenyi ragaszkodott ahhoz, hogy a hidon mindenkinek, még az adómentes nemességnek is fizetnie kell az átkelés alkalmával. Mindenki érezte, hogy a régi rendszer alapjaiban ingott meg.

A magyar politikai és gazdasági élet élénk pezsgésnek indult Széchenyi és munkatársai fellépése nyomán. Iskolájában a fiatal magyar politikusok nőttek fel. Az új nemzedék azonban már többet és jobbat akart, mint Széchenyi. Ők már nem bíztak a bécsi udvar jóindulatú támogatásában, nem hittek abban, hogy a magyar főnemességet és maradi köznemességet bölcs szóval rá lehet venni a haladás gondolatának támogatására. Bécsi gyámkodástól, feudális kötelékektől független magyar államot akartak teremteni és egyre gyökeresebb rendszabályokkal akarták megszüntetni a rendi különbségeket nemes és jobbágy között.

Széchenyi hívei és a fiatal nemzedék között el-

4.kép. lentét támadt: Kossuth Lajos, a fiatalabb nemzedék vezéralakja így vált Széchenyi legnagyobb politikai ellenfelévé. Kossuth is fontosnak tartotta az

ország gazdasági megerősödését, a társadalmi reform megoldását, azonban elsősorban politikus volt: az ország függetlensége, szabadsága mindennél előbbre való volt számára. Önálló és független magyar nemzetállam megteremtése volt a célja.

5.kép. Ujságjában, a Pesti Hirlapban, mely az első magyar politikai napilap volt, már az ország széles közvéleménye előtt tárgyalta izzóhangu vezércikkeiben a társadalmi reform, de elsősorban a magyar függetlenség kérdéseit. De ugyanakkor hirdette azt is, hogy a szabadság legerősebb bástyája a független magyar nemzetgazdaság. A fejlődő tőkegazdasági rendszer elveinek megfelelően ő az ipar és a bankélet fejlesztésére fektette a fősúlyt. A Pesti Hirlap cikkeinek nyomán született meg az "Országos Védegylet", melynek tagjai kötelezték magukat, hogy lehetőleg csak magyar eredetű iparcikkeket vásárolnak. Kossuth biztatására kelt életre az Iparegyesület, a Gyáralapító Részvénytársaság. Neki köszönhetik

6.kép. fellendülésüket a magyar gyáripar és az első magyar pénzüzetek.

Komoly kérdéssé vált Kossuthék korában a nemzetiségekkel való viszony megoldása. Kossuth és hívei - Széchenyivel ellentétben - meg voltak győződve, hogy ha a politikai szabadságjogokat egyformán megadják magyaroknak és nem-magyaroknak, akkor a nemzetiségek nem fognak többet követelni: hű fiaik lesznek a szabad Magyarországnak, sőt később nyelvükben is meg fognak magyarosod-

ni. A nemzetiségek azonban, a magyarsághoz hasonlóan, saját nemzetük jogaiért, autonómiájáért és függetlenségéért harcoltak. A kor felfogásának megfelelően engedményekre egyik fél sem volt hajlandó. A küzdelem a negyvenes években élesedett ki, majd 1848-ban fegyveres összeütközéssé fajult, először a horvátokkal, majd a szerbekkel és románokkal.

Az ujjaalakuló Magyarország egyik fontos kérdése volt a régi megyerendszer sorsa is. Kossuthék azt vallották, hogy a megyék a Habsburg-ellenes nemzeti ellenállás biztos bástyái, melyekre feltétlenül számítani lehet a nemzeti függetlenségért vívott harcban. Velük szemben a központosítóknak, centralistáknak nevezett kis csoport - köztük a mérsékeltabb haladók vezető szel-

7.kép. lemi egyéniségei, Eötvös József, Kemény Zsigmond, Szalay László, Csengery Antal, Trefort Ágoston - azt hirdette, hogy erős és független nemzetállam csak központosított kormányzattal kezelhető el s hogy a megye különben is a maradiság és nem a haladás fellegvára.

Sem Kossuth és hívei, sem a centralisták nem feledkeztek meg a legfontosabb magyar kérdésről, a parasztság sorsáról. Fontosnak tartották a jobbágyrendszer megszüntetését, a parasztság földhözjuttatását, mert ezzel az ország gazdasági előrehaladását vélték - teljes joggal - szolgálni, - de nem csak ezért tartották fontosnak. Emberi és politikai jogokat

akartak adni minden magyar alattvalónak, társadalmi és nyelvi különbségtétel nélkül. Különösen mély meggyőződéssel vallották a teljes népi demokrácia elveit a "Fiatal Magyarország" ifjú, radikális írói és költői, köztük a legradikálisabb magyar népi forradalmár,

8.kép. Petőfi Sándor, valamint az első magyar szocia-

9.kép. lista politikus, Táncsics Mihály. Táncsics, akit

haladó eszméiért börtönbüntetésre is ítéltek, a parasztság politikai öntudatosítását tűzte ki céljaul, de nem feldkezett meg a fejlődésnek induló munkásosztályról sem. Politikai értekezéseiben népszerű szépirodalmi műveiben általános, természetes jogokon alapuló emberi egyenlőségért küzdött.

A reformokért való küzdelem a magyarság széles rétegeit mozgatta meg és legkiválóbb fiait állította a politikai küzdőterre. A negyvenes évek végén már kétségtelenül Kossuth volt a mozgalom vezére. Mellette az idők folyamán reformerből mérsékeltté vált Széchenyi és hivei, a másik oldalon a centralisták kis csoportja, majd a radikálisok lelkes tábora helyezkedett el. Voltak néhányan, akik nem tartoztak egyik csoporthoz sem, akik közvetítőként akarták konzervatívok és reformerek, mérsékeltek és radikálisok között az ellentéteket kiegyenliteni. A reform hivei azonban a nagy eszmében mind egyek voltak: le kell bontani a régi nemesi rendi alkotmány korlátait, hogy helyébe új, szebb, szabadabb fejlődés indulhasson meg.

Amikor a februári párizsi forradalom hírére megpezdült az élet az utolsó rendi országgyűlés ódonzagu pozsonyi tárgyalótermében és március 3-án felhangzott Kossuth döntő hatású felhívása az osztrák kormánykörök-höz: adjanak alkotmányt a birodalom minden népének - a reformmozgalom a forradalmi alkotás útjára lépett. A rendi alkotmány keretei már ekkor összeomlottak. A pesti **10.kép.** fiatalság, jurátusok, polgárok és munkások lelkes március 15-i megmozdulása csak a végső lökést adta meg a politikai fejlődéshez. A cenzura fojtogató kötelékeinek lerázása, a "Nemzeti Dal" kinyomatása, Tancsics Mihály kiszabeditása a független magyar állam meg**11.kép.** születésének első látható jelei voltak. Még Széchenyit is - aki különben féltő aggodalommal szemlélte Kossuth egyre növekvő népszerűségét és radikalizmusát - magával ragadta a márciusi napok viharos lendülete. Két nappal a pesti események után így írt titkárának, Tasnernak: "Barátom, csudákat élünk. Nemzeti honunk hajszálon függött. Az első felvonás gyönyörűen sikerült. Én teli vagyok a legszebb reményekkel... Ha reakció nem történik és több lesz bennünk a hazafiság, mint az irigység s több a polgári erény, mint a dicsvágy, én biz azt hiszem, lesz még a magyarbul valami s pedig sok."

A reformmozgalom politikai sullyal rendelkező vezető egyéniségei ekkor még szinte kivétel nélkül a királyság, az alkotmányos megoldás mellett foglaltak állást.

Azt remélték, hogy a bécsi kormányt, mely kénytelen volt alkotmányt adni Ausztriában, minden nehézség nélkül rá

12.kép. lehet venni az alkotmányos magyar követelések teljesítésére. Így a március 17-én kinevezett első független felelős magyar kormányban többségben a mérsékelt politikusok foglaltak helyet. Kossuth maga ekkor még szintén a békés kibontakozás híve volt s a mérsékelttől csak a politikai taktika kérdésében különbözött. Azonban a bécsi udvar kétszínű politikája, a forradalom természeténél fogva egyre erősödő radikalizmus magában hordozta a természetes megoldást. Amely mértékben került egymással szembe a nemzet és a bécsi udvar, úgy élesedtek ki az ellentétek. A mérsékelték, a kompromisszum hívei visszavonultak s a forradalom hivatott vezetői egyre nagyobb mértékben vették kezükbe az ügyek irányítását.

13.kép. A kormány elnöke, Batthyány Lajos lett, aki 1843 óta a főrendiházi ellenzék eléggé radikális vezére volt. Ő azonban csak addig volt radikális, amíg a küzdelem a rendi országgyűlés keretei között folyt. Miniszterelnöksége alatt már szembenállt Kossuthtal, aki egyre jobban hirdette a teljes nemzeti függetlenség szükségességét. A minisztertanácson Kossuthtal, a parlamentben a radikálisokkal számos súlyos küzdelmet vívott. De ugyanakkor harcolnia kellett a kamarilla reakciós tervei ellen is. Súlyos nehézségek ellenére is tudott komoly alkotó munkát végezni. Az ő tevékenységének volt köszönhető az első honvédszászlóalj, a magyar hon-

védssereg magyának felállítása. A kettős küzdelmet azonban nem bírta sokáig. Amikor szeptemberben Lamberg megölése és a pákozdi győzelem után a békés megegyezés lehetetlenné vált, lemondott és átadta helyét a Kossuth vezetése alatt álló Honvédelmi Bizottnak. Bukásának s végeredményben tragikus halálának az volt az oka, hogy abban a hitben élt, megbékítheti egymással a forradalom és a reakció táborát.

Kormányában két miniszternek csak kevés szava volt a politikai életben.

14.kép. A hadügyminiszter, Mészáros Lázár tábornok csak később tért haza az olaszországi hadszíntérről s lemondásáig ugyszólván csak katonai kérdésekkel foglalkozott. A király személye körüli miniszter, Eszterházy Pál lélekben maradi gondolkodású volt s amikor 1848 koraószén a magyar csapatok olaszországi hadba vetésének kényes kérdése szőnyegre került, sietett sürgősen visszavonulni a politikai szerepléstől.

15.kép. A reformküzdelem megindítója, Széchenyi István a közmunka- és közlekedésügyi tárcát kapta. A "legnagyobb magyar" ekkor már munkában és aggodalomban felőrölt idegekkel szemlélte a politikai élet eseményeit. Tisztában volt azzal, hogy mily hatalmas munkát végzett az ország gazdasági, társadalmi, politikai és szellemi életének megujításában. Ó sokáig azt hitte, hogy a reformeszmék meg fognak állni a megvalósulásnak abban a fokozatában, melyet ő nemzete további felemelésére a leg-

alkalmasabbnak tartott. Mikor az országgyűlés többsége Kossuthoz csatlakozott, tudta, hogy a fejlődés vége csak a fegyveres forradalom lehet. Látnokként megérezte a szomorú véget is. S mivel idegei ekkor már felmondták a szolgálatot, az a gondolat gyökerezett meg benne, hogy ő, a nemzet leghivebb fia, a magyarság sirásója lett akkor, amikor népét a fejlődés útján megindította.

16.kép. Bomlott aggyal, összeomlott idegrendszerrel szállították 48 ószen a döblingi elmeegógyó-
intézetbe.

A kormányban hárman képviselték a Széchenyi-féle mérsékelt irányzatot, Deák Ferenc, Eötvös József és Klauzál Gábor. A legmegfontoltabb, legnagyobb jogászai kép-
17.kép. zettségi képviselő, Deák Ferenc az igazságügyi tárcát kapta. Zala megye követe kezdettől fogva a reform híve volt. Az országgyűléseken Kossuth táborában foglalt helyet, helyeselte politikai és társadalmi reform-elveit, azonban soha nem volt híve Kossuth radikálisának. A kormány megalakulása után az uralkodóval való megegyezés mellett tört lándzsát s lassan elszakadt Kossuthtól. Több ízben megpróbálta, hogy az udvart jobb belátásra bírja az alkotmányos magyar kormány tervei iránt. Felkereste Ferdinándot Bécsben és Innsbruckban, azonban nem tudott sikert elérni. A kettős küzdelem őt nem tette beteggé: kiegyensúlyozott idegei, ázsiai nyugalma megóvták a katasztrófától s amikor a szakítás elkerülhetetlenné vált, visszavonult a politikai élettől s csak az abszo-

lutizmus korában kezdett újra szerepelni.

18.kép. A centralisták vezére, Eötvös József a vál-
lás- és közoktatásügyi tárcát kapta. Koráb-
ban Battyány mellett a felsőházi ellenzék vezére volt.
A kormányban Széchenyi és Deák álláspontját képviselte és
ragaszkodott a törvényes megoldáshoz, az uralkodóval való
megegyezéshez. Szeptemberben ő is lemondott és külföldre
távozott. Politikai írásaiban mély filozófiai képzett-
séggel nyult a kérdésekhez. Bölcseletei alapelvei, mé-
lyen emberies gondolkodása következtében még a legkénye-
sebb problémákat is mindig józanul, humánusan, tiszta er-
kölcsei elvek alapján oldotta meg. A mérsékeltek közé tar-

19.kép. tozott Klauzál Gábor, az első magyar ipar-
és földművelésügyi miniszter is. Cseh erede-
tű; a XIX. század elején magyarosodott katonacsaládból
származott. A negyvenes években a jobbágy- és földkérdés
legkiválóbb szakemberei közé számított s kezdettől fogva
a reformmozgalom egyik oszlopa volt. A márciusi mozgalmak-
ban még a radikálisokkal együtt haladt és résztvett a
pesti nemzetőrség megszervezésében. Később egyre job-
ban a mérsékeltek felé tolódott el s szeptemberben ő is
visszavonult.

A kormányban Kossuth feltétlen híve volt

20.kép. Szemere Bertalan belügyminiszter. A politi-
kai küzdelemben az első perctől kezdve a
radikálisok oldalán vett részt. Bár kezdetben nem volt
republikánus felfogású, a bécsi kormánnyal a megegyezést
nem tudta elképzelni s később teljesen a független ma-

gyar állam gondolata és a forradalom mellett foglalt állást. A nemzetiségekkel szemben - különösen kezdetben - megnemalkuvó álláspontot vallott s a nyelvhasználat kérdésében a horvátokkal kapcsolatban súlyos politikai nehézségei támadtak.

Az országgyűlés nagy lelkesedéssel fogadta a kormány bemutatkozását, azonban az igazán komoly politikai nehézségek még csak ezután következtek.

21.kép. A Batthyány-kormány tagjainak ingadozó, meg-
egyezésre hajló politikai felfogása következtében a par-
lament radikális szárnya már a nyár folyamán erőre ka-
22.kép. pott. A fiatal radikális csoport lapja, a
Pálffy Albert szerkesztésében megjelenő

"Március Tizenötödike" mind a politikai, mind a társadalmi reform terén lagymatagsággal, megalkuvással vádolta a kormányt. Kossuth ezekben a hetekben a parlamentben és azon kívül döntő többséget kapott: a függetlenségre vagyó radikálisok, a polgárság és a nép bálványa lett.

Népszerűségét nagymértékben fokozta a honvédsereg felállítása körül tanúsított lelkes munkája. Már a nyár folyamán nyilvánvalóvá vált, hogy a bécsi reakcióval és zsoldosaival fegyveres leszámolásra kerül a sor. Kossuth mint pénzügyminiszter július 11-én hatal-

23.kép. mas beszédben tárta fel a helyzet nehézségeit és felkérte a parlamentét, "mentsék meg a hazát". Kétszázezer főnyi honvédség és az ehhez szükséges hitel megszavazását kérte. Az országgyűlés egy emberként szavazta meg a javaslatot s még Kossuth

személyes ellenfelei is őszinte lelkesedéssel érezték át a perc történelmi nagyságát. Amikor - országgyűlési beszédnek gyakorlati folytatásaként - utrakelt, hogy a magyar Alföld népét fegyverbe szólítsa az elnyomás ellen, Cegléd,

24.kép. Kecskemét, Szeged, Debrecen és a többi városok és falvak fegyverfogható lakosai szinte kivétel nélkül jelentkeztek, hogy a márciusi napok nagy eredményeit, a magyar szabadságot megvédelmezzék. Így a szeptemberi politikai döntés után Kossuth helyzete egyre jobban megerősödött. Az ország kormányzásával megbízott Honvédelmi Bizottmány nagy többsége személyes hiveiből került ki, sőt a radikálisok is helyett foglaltak benne. A bizottmány vezető tagjai /Szemere Bertalan, Nyáry Pál, Madarász László, Perényi Zsigmond, Pálffy János és mások/ a függetlenségi harc nagyszerű korszakában valamennyien vezetőszerepet játszottak.

A bécsi kormánnyal vált végleges szakítás, majd a katonai ellenállás megszervezése nagymértékben tisztázta a belpolitikai viszonyokat. A mérsékelték visszavonultak. Egyesek azonnal a kormány lemondása után, mint a kabinet minisztereinek többsége. Mások csak akkor, amikor a katonai helyzet kedvezőtlen alakulása szólta bele döntően állásfoglalásukba. Így tett az ifjabb Pázmány

25.kép. Dénes is, a kormány frankfurti követe, majd az alsóház elnöke. Az ő utja csak akkor vált el Kossuthétól, amikor a kormány Windischgraetz csapatai elől 49 januárjában Debrecenbe menekült. Ekkor azonban anynyira elfordult a forradalom ügyétől, hogy résztvett az

osztrák fővezér politikai megbeszélésein. Amikor tavasszal a honvédsapatok kezébe került, csak nehezen tudott megmenekülni a statárium elől.

Tisztázódtak azonban a politikai viszonyok a másik oldalon is. Több olyan magyar vezető politikus, aki korábban nem volt radikálisnak nevezhető, hi maradt a magyar kormányhoz akkor is, amikor az a fegyveres forradalom útjára lépett.

26.kép. Így például Lónyay Ményhért, korábban Széchenyi híve, kitartott Kossuth mellett, sőt 49 tavaszán államtitkárságot vállalt a Szemere-kormányban. Magában a Bizottmányban a legjelentősebb szerepet Nyáry Pál és Madarász László játszották.

27.kép. Nyáry Pál, Pest vármegye művelt és lelkes alispánja, a radikálisok régi híve, lett a Bizottmány alelnöke és a belügyek intézője. A hadügyeket ideiglenesen tovább is Mészáros Lázár intézte, azonban Kossuth majdnem minden fontos politikai és katonai kérdésben személyesen döntött. Sok esetben hallgatott leghűségesebb

28.kép. bizalmasára, Madarász Lászlóra, aki a Bizottmányon belül a postai és rendőri ügykört vezette. Madarász szélsőséges radikális felfogásu volt s személye fokozatosan előtérbe tolódott, ahogy a forradalom menete is egyre radikálisabbá vált.

A politikai radikalizmus természetesen nem hiányzott a honvédség magasrangú tisztjei között sem.

29.kép.

Perczel Móric, a Dunántul védője mindvégig Kossuth rendületlen hive volt, sokszor a katonai fegyelem rovására. A Jellasich parancsnoksága alatt álló Roth-féle csoport felett aratott ozorai győzelme után tábornok lett, majd a tavaszi hadjárat idején a szerb hadszíntér parancsnokaként működött.

A Honvédelmi Bizottmány megalakulásával a minden oldalról fenyegetett súlyos helyzetben lévő ország tengernyi gondjának megoldása mind Kossuth Lajosra várt. Hihetetlen energiával foglalkozott az összes eléje kerülő ügyvel s figyelme sok apró részletre is kiterjedt. Különösen a Debrecenbe való menekülés után szakadt rá rengeteg tennivaló; meg kellett szerveznie a kettészakadt országban az ellenállást. Windischgraetz csapatainak elnyomulása egybeesett a nemzetiségekkel való küzdelem fellángolásával. A nemzetiségek Béctől várták, hogy megmenti őket a magyaroktól; szabadságot akartak s mégis az elnyomás szolgálatába állottak. A Délvidéken, a Felvidéken és Erdélyben egyszerre csapott magasra a fegyveres küzdelem tüze. A Bizottmányra súlyos társadalmi kérdések megoldása várt, mégis a figyelmet elsősorban a honvédelmi kérdésekre kellett összpontosítani. A debreceni kormány súlyos anyagi nehézségekkel küzdött. A Magyar Nemzeti Bank céljaira összegyűjtött másfél millió forint értékű aranyat a gyors menekülés közben nem sikerült Pestre elszállítani s így az az osztrákok kezébe került. A pénzügyek intézője, Buschek Ferenc nem állt hivatása magaslatán, egyes hírek szerint összejártszott a bécsi kor-

mánnal s pénzügyi politikájával nem mozdította elő kellőképpen a hadsereg ütőképességét. Kossuth mindennek ellenére meg tudta szervezni az ellenállást, új zászlóaljakat állított fegyver alá s így tavasszal, amikor a magyar fő-sereg Görgey vezetésével diadalmasan vonult át a Tiszántulra, lehetővé vált, hogy a kormány kísérletet tegyen a megszállott országrész felszabadítására.

30.kép. Kossuth legsúlyosabb problémája ezekben a hónapokban a hadsereg hangulatának kérdése volt. A tisztikar egy részét, mely eredetileg a császári hadseregben szolgált s a Batthyány-kormány megalakulásakor maradt magyarországi szolgálati helyén, csak nehezen lehetett meggyőzni arról, hogy a forradalmi kormányzat a törvényes magyar kormány s hogy a szakítás oka Bécs hitszegő magatartása volt. Görgey maga nem rokonszenvezett túlságosan Kossuth radikalizmusával s a helyzetet inkább a szembenálló erők mérlegelése, mint a politikai célkitűzések alapján ítélte meg. Kossuth államvezetői készsége ebben a kérdésben éppen ott nyilatkozott meg, hogy az elvi és személyi ellentétek utvesztőjében megtalálta a ki-vezető utat. Kétségtelen, hogy a hadsereg vezetésében számos hiba történt, hogy Görgey fővezéri kinevezése előtt méltatlan kezekbe volt letéve a szabadságharc katonai irányítása, azonban kétségtelen az is, hogy Kossuth és tábornokai a döntő helyzetekben mindig meg tudtak egyezni a tennivalókat illetően.

A kápolnai csatavesztés után, február végén Bécs már azt hitte, hogy véglegesen leszámolt a magyar forrada-

lommal. Március elején ki is hirdette az új császár, Ferenc József az alkotmányt, mely Magyarországot feldarabolta, egyes részeit pedig tartományokként beolvasztotta az egységes osztrák birodalomba. A katonai helyzetben azonban ekkor döntő változás következett be. A tehetetlen Dembinski helyét ekkor foglalta el Görgey. Bem tábornok ekkor már biztosan tartotta kezében Erdélyt s így a magyar főserég megindulhatott híres tavaszi útjára. A hatalmas isaszegi, váci, nagysallói csaták után Windischgraetz serege kiszorult az országból és május 21-én Buda is magyar kézre került.

A katonai sikerek híre lázbahozta az egész magyar közvéleményt. Kossuth tekintélye, az iránta érzett bizalom és tisztelet korlátlanra vált. Így - bár a hadsereg és a már kisebbségben lévő mérsékelt politikusok nem támogatták a javaslatot - a debreceni parlament április 14-én Kossuth javaslatára a Habsburg-házat trónvesztettnek, Magyarországot független európai államnak nyilvánította.

31.kép.

A függetlenség kimondása után az országgyű-

lés Kossuthot Magyarország kormányzó elnökévé

választotta. Mint az egyik egykorú külföldi képeslap ábrázolta, a Kossuth-főveg, a demokratikus magyar köztársaság szimbóluma súlyosabbnak bizonyult minden császári koronánál.

A kormányzó elnök mellett az ügyek irányítását új felelős minisztérium vette át. Kossuth régi híve,

Szemere Bertalan lett a miniszterelnök. Kossuth mellett ő is republikánus lett és teljesen elvetette a békés megegyezés és kompromisszum gondolatát. Minisztertársai radikális felfogású politikusok voltak, bár nem tartoztak a szélsőségesek közé. Dusczek pénzügyminiszter nem játszott különös szerepet a politikai életben. A vallás- és közoktatási

32.kép. si tárcát Horváth Mihály, a kiváló történétíró vállalta el. A magyar függetlenség lelkes híveként csatlakozott Kossuthhoz, azonban a közéletben nem szerepelt. A szabadságharc bukása után száműzetésbe ment a arcképet, mivel a halálos ítéletet nem tudták rajta végrehajtani, akasztófára szegezték. A szerb származású Vukovics Sebő szintén fiatalkorában csatlakozott a magyar reformmozgalomhoz. Eleinte mint a Délvidék erélyeskezi kormánybiztosa teljesített szolgálatot, majd Szemere kormányában igazságügyminiszter lett. A szélsőbal radikalizmusával szemben a mérséklet embere volt. Ő mentette meg a haláltól Pázmány Dénest, amikor az osztrákokkal való tárgyalásai miatt halálra alarták itélni. A közlekedési

33.kép. tárcát Csányi László kapta. Csányi 48 tavaszán a pesti polgárőrség szervezője volt, majd 49 elején, amikor Bem befejezte diadalmas erdélyi hadjáratát, azt a feladatot kapta, hogy mint polgári kormánybiztos rendezze az erdélyi közállapotokat és hajtsa végre az uniót. Egyike volt a függetlenségi nyilatkozat leglelkesebb híveinek. A szabadságharc leverése után az osztrákok Pesten felakasztották.

A független magyar állam első külügyminisztere

34.kép. Batthyány Kázmér lett. Mint oly sokan főnemes-társai közül, hosszú ideig csak a külföldi szokások majmolásában élte ki magát s magyarul is csak későn tanult meg. Amikor azonban megismerkedett a reformmozgalom célkitűzéseivel, szívvál-lélekkal vállalta a reá váró feladatokat. A negyvenes években az első jobbágyfelszabadító földesurak közé tartozott, majd Kossuthal együtt vezette az Iparvédegyletet. 48 nyarán Baranya vármegye főispánja, 49 tavaszán a délvidéki városok kormánybiztosa lett. Erélyes, radikális intézkedéseivel támogatta Perczel délvidéki hadműveleteit. Mint külügyminiszternek, nem volt alkalma eredményes tevékenységre: az ország a közvetlen érintkezés lehetőségétől majdnem teljesen el volt vágva. A diplomáciai feladatok megoldása Magyarország külföldi képviselőire várt.

A kormány kezdettől fogva komolyan foglalkozott a magyar ügy megfelelő képviseltetésével. Szalay Lászlót és Pázmándy Dénest még 48 nyarán a frankfurti német birodalmi parlamenthez küldték, hogy a lieberális németek támogatását megszerezzék a reakciós osztrákokkal szemben. Szeptember folyamán indult el a reformmozgalom egyik régi

35.kép. erdélyi harcosa, Teleki László, hogy a forradalom szempontjából egyik legfontosabb helyen, Párisban képviselje a magyar érdekeket. Teleki hamar belátta, hogy a magyar mozgalom Nyugaton kevés támogatásra számíthat. A francia forradalom radikális hullámai ekkor

már elcsitultak s a polgári kapitalizmus kezdte az irányítást a kezébe venni. Teleki a 48 decemberi elnökválasztás előtt különösen a radikális pártok vezetőivel tartott fenn kapcsolatot, mert tudta, hogy Magyarország csak forradalmi felfogású pártól remélhet segítséget. Amikor aztán Napoleon Lajos személyében a polgári elemek kerültek uralomra, a Párizsban élő emigráns forradalmárokkal, elsősorban a lengyelekkel, majd később a románokkal vette fel az érintkezést. Komoly szerepe volt az emigránsok között 49 óta oly népszerű dunai konföderációs gondolat kialakításában. Párizsban ezt könyveivel fel akarta világosítani a nyugati közvéleményt a magyar forradalom célkitűzéseiről. Eredményt keveset ért el: a francia kormány mindinkább a reakció irányába tolódott el. Az emigránsokkal való megbeszéléseknek pedig - bármily nagy engedelműekre hajlott is Teleki a nemzetiségi kérdés megoldásában - csak elméleti hatása volt.

Hasonló nehézségekkel kellett megküzdenie a magyar kormány londoni képviselőjének, Pulszky Ferencnek 36.kép. is. Pulszky tudós volt, régészettel foglalkozott. Kossuth baráti köréhez tartozott. 49 januárjában ment Londonba s kezdetben ért is el sikereket. Számos barátot szerzett a magyar ügynek. Palmerston miniszterelnök is fogadta. Hivatalosan azonban nem álltak vele szóba, mert Angliának nem volt érdeke, hogy Ausztria ellenségeivel szövetezzék. Pulszkyt is, mint Telekit Párizsban, csak a demokrata és szocialista ellenzék fogadta mély szimpátiával, ők azonban ekkor nem voltak a hatalom

birtokában s így segíteni sem tudtak. Valamennyi külföldi 37.kép. magyar megbízott közül Andrássy Gyula, a monarchia későbbi külügyminisztere dicsekedhetett el azzal, hogy időtálló eredményt tudott elérni. Őt 49 tavaszán Konstantinápolyba küldte a kormány, hogy a törököknél a román fejedelemségekbe szorult honvédek számára védelmet eszközöljön ki. Megbízatásának teljes sikerrel tett eleget. Konstantinápolyi tartózkodása alatt szerzett jó kapcsolatai tették később lehetővé, hogy a török kormány a szabadságharc menekülő vezéreinek - dacolva Ausztria és a cár fenyegetésével - politikai menedékjogot biztosított.

Nem volt azonban könnyű a Szemere-kormány belső helyzete sem. Magában a kormányban is voltak ellentétek. Szemere a köztársaság híve volt s republikánus elnöki tisztséggé akarta átalakítani a szerinte nem eléggé forradalmi jellegű kormányzóságot. A hadügyminiszterré csak később kinevezett Görgey kezdettől fogva ellenezte a függetlenségi nyilatkozatot s csak azért maradt meg helyén, hogy ne ő legyen az oka a nézeteltérésből származó súlyos bonyodalmaknak. A parlamentben is éles volt a pártküzdelem. A korábban radikális felfogású, de az eseményeket és a külföldi helyzetet mérlegelő Nyáry Pál azt remélte, hogy még a 49-es tavasz eseményei után is lehetséges lenne a békés megegyezés Béccsel. A vezetése alatt álló békepárt Kossuth számára komoly ellenzékét jelentett. A piros kalaptollukról "flamingók"-nak nevezett radikálisok, Madarász László és József, Irányi Dániel

vezetésével, a békepárti "galambok"-kal szemben teljes köztársasági alkotmányt, népi demokratikus társadalmi be rendezkedést és a megalkuvók halálát követelték. A galambok és flamingók nagy összecsapása még a függetlenségi nyilatkozat felolvasása előtt történt meg. Nyáry Pál a korábban szintén radikális Jókai Mór segítségével, éles-hangu hirlapi oszta után megbuktatta Madarászt, azonban a két csoport ellentéte mindvégig megmaradt, sőt az emigrációban is tovább kísértett.

A legtúlyosabb nehézséget 49 nyarán mégsem a pártvillongások, hanem a nemzetiségi kérdés és a katonai helyzet helentette. A tavaszi hadjárat győzelmei, Buda visszafoglalása nem sokáig okoztak osztatlan örömet. Ferenc József kérésére megjelentek az országban a cár csapatai, hogy vérbefojtsák a magyar forradalmat. Görgey és Kossuth között éles összecsapás történt, a védelem további menetét illetően különböző tervek merültek fel, azonban a katasztrófát nem lehetett elkerülni: a magyar szabadságharc összeroppan a katonai tuleróvel szemben.

Csak az utolsó hónapokban - s talán ez a késedelem a magyar forradalom legnagyobb mulasztása - tett kísérletet a magyar kormány arra, hogy a nemzetiségekkel végzetesen megromlott viszont megjavítsa. A Magyarság - Széchenyi és Eötvös intó szavai ellenére - mindvégig bizott szellemi és számbeli fölényében. A nemzetiségek pedig Bécsben biztak, onnan várták sorsuk jobbrafordulását. A megegyezés nem történt meg, amikor még volt erre

lehetőség: harc indult meg, mely rengeteg áldozatot követelt. A magyar, román, szerb és szlovák reformnemzedék kiváló fiai estek el a harcmezőn, köztük a fiatal magyar radikálisok egyik vezéralakja, Vasvári Pál is.

38.kép. A Szemere-kormány 49 nyarán, "tizenkettő után öt perccel" engedékeny szellemi nemzeti-ségi törvényjavaslatot terjesztett az akkor már Szegeden tanácskozó parlament elé. A javaslatot megszavazták, azonban már nem kerülhetett végrehajtásra. A nemzetiségi politikusok pedig nem is foglalkoztak vele. A megbékélés a testvérnépek között elmaradt, majd pedig a reakció egyforma elnyomással büntette az uralma alá kerülő kismépeket. A békés, baráti együttműködésre csak most, száz évvel később kerülhetett sor.

A hatalmas lendülettel induló magyar politikai életet a szabadságharc bukása derékban törte ketté. Az ország mindenfajta problémájában oly járatos magyar politikus-gárda, mely minden vonalon elsőrendű, mély tudású szakembereket tudott felmutatni, megsemmisült. A bécsi önkény a legkiméetlenebb eszközökkel törte meg a magyar nép szabadságmozgalmát. Politikusok és katonák azázai kerültek bitófa alá, puskacsó elé. Európaszerte nagy volt a felháborodás a fegyverletételt követő sorozatos kivégzések miatt. Két eset azonban különösen nagy felháborodást keltett. Hatvanhat éves kora ellenére sem

39.kép. kapott kegyelmet Perényi Zsigmond, a főrendiház kötélhalálra ítélt elnöke. Hasonlóan nem

irgalmazott az esztelenül gyilkoló bécsi terror Batthyány Lajosnak, az első magyar miniszterelnöknek sem. Nem vették figyelembe, hogy Lamberg megölése után visszavonult a politikai élettől, hogy a dinasztiahoz hí maradt s nem követte Kosuthot a fegyveres ellenállás és a trónfosztás útján. Elegendő bűnnek számitották még osztrák szempontból is törvényes miniszterelnökségének ténykedéseit s az aradi tizenhárom tábornokkal egyidőben, október 6-án a pesti Ujépület udvarán agyonlőtték.

40.kép. A magyar liberális reformnemzedék, a szabadságharc hős politikusainak végzete ezzel beteljesedett. Sorsuk valóban tragikus sors volt. Kezdetben még nem érezték magukat forradalmároknak. Az alkotmányos kereteket meg akarták tartani, vallották a dinasztiahoz való hűséget s csak reformra törekedtek. Utjuk mégis természetesen vezetett a szabadságharchoz, a forradalomhoz, mert a bécsi kormányzat és a feudális arisztokrácia minden engedményre csak azzal a hátsó gondolattal volt hajlandó, hogy alkalomadtán ugysis helyreállítja a régi rendet. A megalkuvó, féluton megálló magyar politikusoknak - még ha különben a magyar égbolt ragyogó lángelméi voltak is - tragikusan el kellett bukniok, mert forradalmi jellegű átalakulást indítottak el, utközben pedig megálltak, noha a forradalomban nincs megállás. A mindvégig következetes és kitartó, radikális felfogásu politikusok pályája viszont azért végződött bukással, mert a forra-

dalom tulerővel állt szemben. Ők nem voltak számítóak, ők lelkes emberek voltak. Emlékkik előtt - akár a mérsékeltekhez, akár a radikálisokhoz tartoztak - tisztelettel áll meg az utókor.

...ofo...

Sokszorosította: Feniczi és Korbácska, Budapest, IV.,
Simmelweis-utca 1. - Telefon: 184-302.